

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
☞ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ☞

STÄNDIG UTSTÄLLNING AV
BRODERIER & KONSTVÄVNADER
 MATERIAL OCH PÅBÖRJADE ARBETEN
RÅD VID INREDNING AV VÅNINGAR
ATELIER FÖR GOBELINLAGNING

A/B **NORDISKA** **KOMPANIET**
 THYRA GRAFSTRÖM / STOCKHOLM

Johanna Brunssons
Praktiska Konstvävnadsskola
 Kungsgatan 70, Stockholm

Emottager elever och meddelar undervisning i alla
 sorters konst- och enklare vävnad.
 Prospekt på begäran.

Beställningar utföras å alla slags konst- och enklare
 vävnader. Bästa kvalitet. Billigaste pris.

Beställnings- och försäljningslokaler:

70 Kungsgatan 70 Klarabergsgatan 21
 Allm. 437 Riks Norrm. 363 Allm. 10159

ADVOKATFIRMAN

ANDÉN & STAËL VON HOLSTEIN

Innehavare: Jur. Kand. EVA ANDÉN

Ledamot av Sv. Adv. Samf.

Rikstel.
75 76

Jur. Kand. MATHILDA STAËL von HOLSTEIN
 LILLA VATTUGATAN 14, 1 tr., vid Brunkebergstorg

Allm. Tel.
183 36

Testamenten, boutredningar, äktenskapsförord, familjerättssaker,
 hyresärenden, fastighetsförvaltning, juridiska uppdrag av alla slag.
 Även skriftliga förfrågningar besvaras.

A.-B. JOHN V. LÖFGREN & Co

Kungl. Hovleverantör

Riks 4 29 FREDSGATAN 3 :: STOCKHOLM A. T. 50 48

Sverges äldsta, största och bäst
 renommerade specialaffär i

**Siden- och Ylleklän-
 ningstyger**

Prover till landsorten sändas gratis och
 franco.

Telefon
539
Malmö

Perseus

**SIDEN- &
 MANUFAKTUR-
 AFFÄR**

Alltid nyheter i största urval

HERTHA

ÅRGÅNG VII

APRIL 1920

HÄFTE 4

Agda Montelius 70 år.

Fru Agda Montelius, f. Reuterskiöld, fyller den 23 april 70 år, och det är naturligt att Hertha den dagen vill giva uttryck åt sin stora tacksamhet för allt vad fru Montelius verkat för den för vår tid så mäktiga rörelse, som fått namn av kvinnofrågan. Vi tacka för hennes medryckande tro på det rättas seger, för hennes insiktsfulla ledning och för hennes högt stående personlighet, vilken hjälpt att bana väg i tider av stora svårigheter. Tron på segern, ledningen, personligheten äro mäktiga faktorer, där de stödjäs av en klok och kraftfull vilja och en alltfamnande kärlek.

Då jag nu vill söka lämna en bild av Agda Montelius, inskränker jag mig till att tala om hennes arbete inom Fredrika-Bremer-Förbundet under tiden efter 1894, då hon blev styrelsens ordförande, de första 6 åren dock endast som vice ordf., om ock förhållanden gjorde att klubban även dessa år sköttes av fru Montelius.

Först vill jag dock säga några ord om F.-B.-F. och dess arbetssätt.

När Fredrika-Bremer-Förbundet stiftades år 1884, således 10 år innan fru Montelius mottog ordförandeskapet, fanns, kan man säga, redan en intresse-

sfär färdig att utplanteras i den nya organisationen. Fru Sophie Adlersparres salong hade de år, som närmast föregått förbundets startande, allt mera kommit att utgöra en plats där överläggningar rörande kvinnofrågan höllos, där ungdom sökte råd och uppmuntran vid val av arbete och där fru Adlersparres varma intresse och hennes stora initiativförmåga togos starkt i anspråk. Fru Adlersparre hade vid denna tid redan i 25 år varit utgivare av Tidskrift för Hemmet. För fru Adlersparre blev känslan av att de mångfaldiga krav, som ställdes på henne, började bli henne övermäktiga en av de faktorer, som bringade hennes plan på en kvinnoförnings bildande till verkställighet.

Sedd ur denna synpunkt förefaller det också naturligt att förbundets verksamhet under de första åren hade vad man skulle kunna kalla en relativt privat prägel. Antingen det gällde platsförmedling, upparbetandet av nya arbetsområden, planläggning av de s. k. hemstudierna, grundandet av en sjukkasse eller förarbete för bildandet av en sjukkasse eller förarbete för bildandet av stipendiefonderna — dessa planlagda före förbundets bildande — så utfördes arbe-

tet i allmänhet direkt från person till person utan mellanhand på någondera sidan eller hänvändande till organisationer eller offentliga myndigheter.

Ser man sedan framåt årtionde efter efter årtionde äro förhållandena helt olika. Bredvid det intima arbetet växer fram inom förbundet självt den ena organisationen efter den andra, och senare uppstå skolor som bära F.-B.-F:s namn vid Rimforsa, Apelryd samt Skolan för kvinnlig yrkesutbildning i Stockholm, och därmed vinner förbundet i styrka.

Än större blir skillnaden utåt. Fortfarande vänder sig visserligen den enskilda personen till förbundet för hjälp och råd, men därtill kommer det nya förhållandet att förbundet står i förbindelse med de kvinnoorganisationer som uppstått, dels sådana som grundats inom yrkeskårerna, dels sådana som upptagit och arbeta för någon viss idé, något allmänt intresse.

Allt efter som tillväxten på detta sätt frodas, måste ärendenas behandling ändras, och så kommer F.-B.-F. år för år allt närmare i beröring med de officiella myndigheterna, ämbetsverken m. m. Förbundet verkställer utredningar, ingiver skriftliga inlagor, gör muntliga hänvändningar, och å andra sidan begära vederbörande myndigheter förbundets utlåtan i frågor som beröra kvinnor eller kvinnors arbete. Allt mera vinna kvinnorna användning inom det kommunala livet, och allt närmare kommer den kvinnliga rösträtten med dess krav.

Arbetet inom förbundet, som på detta sätt växt fram med tidens behov och ur tidens krav, blir lika växlande som de

kvinnors förhållanden, för vilka förbundet arbetar.

Vad som nu sagts om F.-B.-F:s arbete har kanske förefallit väl omständligt, men det bör hava bidragit att framställa arten och betydelsen av ordförandeskapet inom förbundet. Det bör framgå att så oändligt mycket fordras av ordföranden i en förening, där programmet är så vidsträckt att det aldrig kan överblickas och där det ofta gäller att liksom på de öde snövidderna gå upp det första spåret. Man får vara kraftig och orädd på samma gång som noggrant prövande och andligen bärande. Sådan har också Agda Montelius visat sig vara under alla de år hon inom F.-B.-F. fört ordförandeklubban.

Fru Montelius har ibland sagt att det varit ett fel att sammanträden under hennes ledning blifvit långa, men vi, som varit med, vi säga icke så. Sammanträdena hava varit lärostunder för oss. Nya frågor, nya förslag stodo alltjämt på föredragningslistan, och det var ej hos oss som i en del styrelser att experter funnos till hands färdiga att utreda ärendena; därtill voro dessa ofta till själva sin idé allt för nya och oprövade. Vid början av ett sammanträde kunde en fråga ofta vara ganska oklar. Även om man kom till den slutsatsen att vad som föreslagits föreföll rätt och rättvist, fanns så stor obekantskap med frågan att ordföranden måste hava tålamod att söka få fram den erfarenhet, som kunde finnas, och genom upprepade förfrågningar se till att ärendet bleve granskat från så många sidor som möjligt. Vem minnes ej hur ett vänligt: "det skulle vara roligt att höra fru H:s åsikt i den-

na fråga", kunde locka fram ett svar som ställde frågan i helt ny belysning. Ett sammanträde under Agda Montelius' ordförandeskap blev härigenom lärorikt för alla och ofta fruktbarande, under det att de bästa uppslag lätt skulle kunnat klubbas ned om ordföranden fordrat ärenden så beredda att svaren skulle vara ja eller nej.

Inom F.-B.-F. är det emellertid ej så att ordföranden endast tjänstgör vid sammanträden eller vid förberedelser till dessa. Med den utveckling förbundet tagit är det naturligt att ordföranden såsom representant mången gång måste föra förbundets talan inför regering, ämbetschefer m. fl.

Väl minns jag, då kraven på rösträtt för kvinnor första gången framlades för dåvarande statsministern, som i sitt eget hem mottog F.-B.-F:s representanter, varav fru Montelius var den ena. Han tog papperet i sin hand, såg flyktigt på det som om allt därmed vore gjort, som egentligen kunde begäras.

Några år gingo.

Åter stod fru Montelius som representant för kvinnornas rösträttskrav inför ett par av regeringens medlemmar. Då voro flera föreningar representerade, och mottagandet skedde på kungliga slottet. Fru Montelius gjorde ett uttalande, typiskt för henne. Den tiden ordades om att kvinnornas begäran att erhålla rösträtt var fotat på teoretiska grunder och saknade praktisk betydelse. Agda Montelius talade om sin erfaren-

het på olika områden, huru kvinnorna arbetat och strävat med de medel som kunnat stå dem till buds, men att för alla dem, som lågo i med verkligt grundligt arbete, den stunden kom, då de kände sig stå liksom inför en fast mur; de kommo ej längre så länge de saknade det inflytande som rösträtten giver. Jag ser henne ännu för mig sådan hon stod där med blicken riktad förbi statsrådet rätt på den vägg, som var framför henne.

Så talar endast den, som genom en mångårig erfarenhet i ett tungt arbete kommit till en fast övertygelse.

På samma sätt har Agda Montelius gjort sitt inlägg på många områden. Det har alltid varit buret av en bestämd övertygelse och ofta har en mångårig erfarenhet legat bakom det talade ordet. Då därtill talet varit fritt från alla överord, varit grundat på bestämda fakta och med allt detta ofta buret av hänförelsens värme, är ej underligt om var och en önskat att fru Montelius måtte såsom representant föra hennes talan. Så har det varit med oss, som i henne sågo vännen Agda, så också med de skaror, som i henne vördade "professorskan".

Till Agda, sådan du står framför oss, anspråkslös som få, viljestark, kärleksrik, säges ett *tack*, som hur fattigt det än uttalas är ett uttryck för de många, många tankar, som med tacksamhet vilja men ej kunna på 70-årsdagen på annat sätt nå fram till allas vår vördade avhållna Agda Montelius.

GERTRUD ADELBERG.

Kvinnofrågorna vid Washingtonkonferensen 1919.

Washingtonkonferensen var ett första försök att återknyta de internationella förbindelserna och återupptaga det gemensamma arbetet på den sociala lagstiftningens område. Barnlagstiftning och kvinnofrågor ha alltid varit först på dagordningen vid dylikt arbete, och det var givet att dessa frågor även här skulle spela en väsentlig roll.

Konferensen beslöts i samband med fredsfördraget, och vid denna tidpunkt tillsattes också en organisationskommitté, som skulle förbereda konferensen och utarbeta program.

Som ledning för konferensdeltagarna och basis för diskussionen utarbetade den tre rapporter: en över åttatimmarsdagen, en över arbetslöshet och en över kvinnors och barns arbetsförhållanden. Den sistnämnda var synnerligen innehållsrik och upptog frågorna om ålder, nattarbete, ohälsosamma yrken och arbete före och efter barnsbörd samt moderskapsförsäkring.

Vid själva konferensen skötes visserligen alla dessa frågor ganska mycket åt sidan, och den allt dominerande frågan blev åttatimmarsdagen. På möjligheten att där finna en lösning hängde konferensens vara eller icke vara, och den lilla tid som återstod möjliggjorde endast en mycket knapphändig och högst summarisk behandling av alla andra frågor.

Genast i början av konferensen tillsattes emellertid vissa utskott, som skulle förbereda frågorna och komma med

förslag, och här skedde det egentliga arbetet med att maka ihop olika meningar och intressen och få fram positiva förslag.

Som bekant hade varje land att skicka två regeringsdelegerade, ett arbetare- och ett arbetsgivareombud, vilka var och en hade rätt att taga med sig två sakkunniga för varje fråga. I fredsfördragets 389:de artikel, som behandlar konferensorganisation, står att: "när frågor, som speciellt röra kvinnor, skola av konferensen behandlas, bör åtminstone en av de sakkunniga vara kvinnor."

Av de 39 nationer, som voro representerade vid konferensen, hade 13 länder följt denna bestämmelse, på sätt som av nedanstående tabell framgår:

	Regerings- expert	Arbetare- expert	Arbetsgiv. expert
Belgien	—	2	—
Danmark	1	—	—
England	1	2	1
Frankrike	1	1	—
Holland	2	—	—
Italien	1	—	—
Japan	1	—	—
Kanada	—	1	—
Norge	1	—	—
Polen	1	—	—
Spanien	1	—	—
Sverige	1	—	—
Tjecko-Slovakien	—	2	—
	11	8	1

Av dessa 20 kvinnliga sakkunniga bereddes 9 plats i utskotten, d. v. s. en i utskottet för barnfrågor och 8 i utskottet för kvinnofrågor. Till det sistnämnda hade emellertid alla kvinnliga deltagare tillträde även om de ej hade yttrande-

och rösträtt. Vem som ville kunde emellertid inlämna en motion till utskottet och sedan deltaga i diskussionen om densamma, man kunde också få träda i stället för den, som representerade ens land, och sålunda få yttrande- och rösträtt. Detsamma gällde i stora konferensen.

På särskilt tillstånd från ordföranden kunde man även få tillträde till de andra utskotten, vilket jag naturligtvis använde mig av när det gällde barnfrågorna samt de ohälsosamma yrkena.

Åttatimmarsdagen, barnlagstifning och frågan om arbetslösheten beröra naturligtvis lika mycket kvinnorna som männen, men med direkta kvinnofrågor menar man vanligen de, som endast ha avseende på kvinnors arbetsförhållanden. I det följande tänker jag därför lämna alla andra frågor vid konferensen å sido och endast gå in på kvinnors nattarbete, deras förhållande till s. k. ohälsosamma yrken samt frågan om barnsängsvila och moderskapsförsäkring.

Som allmänt omdöme över dessa frågor behandling kan sägas, att stämningen inte blott bland manliga utan även bland kvinnliga deltagare var för ganska långt gående speciallagstiftning.

Minst påfallande var detta i det utskott, som handhade frågan om ohälsosamma yrken. Det påpekades här upprepade gånger, särskilt från arbetarrepresentanterna, att frågan vid kommande konferenser borde behandlas på ett mera vittomfattande sätt och upptaga skyddsåtgärder för män såväl som för kvinnor och barn. Ett uttryck för detta krav ligger också i den till konferensen

framförda och där beslutna rekommendationen, som går ut på att varje land, som ej redan hade det, snarast möjligt borde tillsätta såväl en effektiv yrkesinspektion som en särskilt statlig organisation med uppgift att sörja för arbetarnas hälsa. Krav framkom till och med på att regelbunden läkarundersökning skulle fordras för alla arbetare i s. k. hälsofarliga yrken och att alla industriarbetare överhuvudtaget skulle stå under läkarkontroll. Ehuru starka sympatier härför fanns inom utskottet ansågs ett sådant förslag ligga utom ramen för dettas befogenhet.

Som grundregel för lagstifningsåtgärder på detta område fastställde utskottet att: förbud för kvinnor att användas i vissa arbeten endast borde föreslås där sådan skadlig inverkan hade med moderskapet att göra.

Under överbärande togs frågan huruvida man ej på den grund skulle kunna fritaga kvinnor från dylika restriktioner efter en viss ålder, exempelvis 40 år. Men ansåg man ej saken tillräckligt utredd, och då vissa skäl tycktes tala för en större mottaglighet i allmänhet hos kvinnor än män för industriella gifter, beslöt man att låta detta förslag tillsvi-dare falla.

Beträffande minderåriga och barn fastställdes att man ingen anledning hade att räkna med någon skillnad könen emellan.

Ett dylikt begränsande av förbuden betyder ej så litet, när man tänker på att till exempel Frankrikes yrkeslagstiftning upptager 50 hälsofarliga yrken, som äro förbjudna för kvinnor.

Vidare framhöll man, att huvudvikten borde läggas på att få fram åtgärder till minskande av hälsofaran, istället för att förbjuda kvinnor och barn att delta i arbetet.

På grund av att tillförlitliga utredningar föreläge endast för blyfara, ansåg man sig denna gång ej våga komma med några positiva förslag för andra yrken än dem, i vilka bly ingår. Konferensen har sålunda föreslagit, att vissa av dessa arbeten skola förbjudas för minderåriga och kvinnor och andra skola tillåtas dem endast under förutsättning att omfattande hygieniska åtgärder mot hälsofara vidtagas.

Inom den första gruppen arbeta hos oss ingå kvinnor. I den andra gruppen, som innefattar porslinsindustrin, sysselsättes däremot ett ganska stort antal.

I det s. k. kvinnoutskottet hade vi en representant vald av arbetsgivargruppen, nämligen direktör Edström, för vilken jag ibland fick inträda. Jag kom sålunda här i tillfälle att mera direkt delta i arbetet.

Här var stämningen för långt gående speciallagstiftning synnerligen framträdande.

I enlighet med mitt löfte till Soc.-Dem. Kvinn. partistyrelsen framlade jag dennas uttalande om fordran på lika lagstiftning för män och kvinnor i nattarbetsfrågan. Liknande uttalande gjordes från norskt håll genom fru Kjelsberg och danskt genom fru Hjelmner, men ingen resonans fanns därför.

Nattarbetslagen upptogs visserligen till revision och många förslag såväl om skärpning som om större möj-

ligheter till dispenser förekommo, men man lyckades inte ena sig om någon annan ändring än att utsträcka lagens giltighetsområde till arbetsplatser med mindre än tio arbetare. Från vår sida gjordes ett försök att få en gräns satt vid tre eller fyra arbetare för att slippa räkna med alla dessa små sömmerier med en eller två arbeterskor, men det fanns ingen möjlighet att få gehör för ett sådant krav. Ej heller lyckades vi att få möjlighet till dispens för förberedande och avslutande arbete. Jag hade hoppats att man på den vägen skulle kunnat komma ur svårigheterna med t. ex. spisbrödsfabrikerna och mjölkbolagen. Trots att vi omgärdade dispensmöjligheten på alla sätt och satte den till högst en timme för med arbetet i fråga sysselsatt personal, var det omöjligt att få utskottet att gå med härpå. Stämningen var även bland de kvinnliga deltagarna endast för skärpning, och det var med nätt nöd att vi lyckades hindra en betydande inskränkning av den i § 4 tillåtna dispensmöjligheten för anjovis-, frukt- och grönsaksfabrik, som framfördes från norskt regeringshåll (ej av fru Kjelsberg), samt en framflyttning av de tider, som arbetet får börja och sluta till 6 f. m. och 9 e. m. i stället för nuvarande 5 f. m. och 10 e. m., som yrkades av de italienska delegerade.

Den sistnämnda frågan togs upp även i konferensen, som minoritetsförslag, men föll tillsvidare med den motiveringen, att en sådan förkortad tid omöjliggjorde kvinnors deltagande i skiftarbete.

Beträffande frågan om barns ängsvila och moderskaps-

f ö r s ä k r i n g förelåg ingen internationell lag. Utskottets uppgift blev därför att komma med förslag till konvention. Som utgångspunkt för diskussionen inom utskottet lades ett franskt förslag gående ut på följande principer: obligatorisk vila efter barns-börd, rätt till vila före, rätt att vid återkomsten till arbetet återfå detsamma, rätt till underhåll och läkarvård under denna tid och rätt att få tid att amma sitt barn samt förbud för vissa arbeten, som kunna anses skadliga för havande kvinnor.

Den obligatoriska vilan efter barns-börd fastställdes utan meningsskiljaktigheter till samma tid som hos oss, nämligen 6 veckor. Den i vår lag upptagna rättigheten till att med stöd av läkarintyg få ledigt 2 veckor före nedkomsten ökades till 6 veckor.

Inom utskottet gjorde sig olika meningar gällande om man skulle föreslå 4 eller 6 veckor. Från vår sida framfördes både där och i konferensen krav på att det skulle stanna vid 4 veckor. Den inryckta bestämmelsen om att kvinna skulle äga rätt att utfå understöd för hela tiden, även om läkaren misstagit sig på tidpunkten för hennes nedkomst, blir med den längre perioden 6 veckor lättare att missbruka. Behovet av så pass lång tids vila före nedkomst förutsatte enligt vår mening sjukdom, och höra sådana fall under sjukkasförsäkring.

Konferensens beslut blev emellertid 6 veckor. Angående understödets storlek uppstod en del svårigheter på grund av olika länders olika system och uppfattning, men man enade sig slutligen om att överlämna bestämmandet av summans

storlek och betalningssystemets karaktär till varje lands eget gottfinnande, under förutsättning att understödet bleve stort nog för att ge moder och ett barn ett tillräckligt underhåll (full and healthy maintenance). Understödet skall utgå icke allenast för den obligatoriska vilan efter, utan också för de 6 veckor före nedkomsten, som den blivande modern äger rätt att vara ledig.

Läkarintyget behöver ej konstatera behovet av vila utan endast läkarens åsikt att nedkomsten är att vänta inom 6 veckor. Misstager läkaren sig erhåller kvinnan understöd från den datum läkarintyget fastställt till nedkomsten äger rum, oberoende av hur många veckor det blir. Det är givetvis mycket tilltalande att den blivande modern skyddas för ekonomisk förlust på grund av ett misstag om tiden, men detta osäkerhetsmoment frestar givetvis myndigheterna att räkna med lägsta möjliga understöd för att minska faran för missbruk.

Vårt nu vilande sjukkasförslag upptager som bekant understödets storlek till $\frac{2}{3}$ av lönen dock med rätt att vid behov öka det till 90 %, men det sträcker sig över högst 8 veckor, d. v. s. 6 veckor efter och 2 före.

Den ekonomiska sidan av saken spelade ganska liten roll inom utskottet. Så framkom t. ex. förslag att kvinna skulle äga rätt att med bibehållande av sitt understöd vara borta från arbetet intill 9 månader eller 1 år för att amma och sköta sitt barn. Att omedelbart upptaga detta förslag i konventionen vågade man dock ej. Utan beslöts att hemställa till konferensen att den skulle begära en utredning till nästa konferens h u r

lång tid utöver de 6 veckorna varje land skulle vara villigt att lämna moder, som själv ammar eller sköter sitt barn, understöd. Konferensen beslöt i enlighet härmed.

Formuleringen på paragrafen om rätt för moder att amma sitt barn har i förslaget blivit onödigt och olämpligt detaljerad i det att det föreskrivits att hon skall ha rätt till en halvtimme två gånger om dagen. Med åtta timmars arbetsdag torde det vara onödigt med mer än en ledighet för detta ändamål. Det i vår lag använda uttrycket "erforderlig ledighet" motsvarar i alla händelser bättre behovet.

Som en egendomlighet kan framhållas att från engelskt arbetarhåll genom deras kvinnliga representant framfördes kravet att denna paragraf helt och hållet skulle utgå, emedan man med den indirekt godkände att ammande mödrar finge arbeta i fabriker eller överhuvudtaget utom hemmet.

Av samma skäl motsatte de sig upp- taga det av det franska förslaget om "förbud för havande kvinnor att utföra vissa för dem skadliga arbeten". De böra överhuvudtaget ej få användas i industriellt arbete. Denna sista passus kom ej heller med i förslaget, men amningsparagrafen försvarades ända ut i konferensen av de franska representanterna och gick också igenom.

Behandlingen av detta förslag till konvention blev synnerligen knapphändig i konferensen. Det kom upp först den sista dagen tillsammans med fem andra rätt så omfattande frågor, varför all diskussion var så gott som omöjlig. Stämningen var emellertid mycket gene-

rös, i synnerhet bland de latinska folken. Utan ringaste föregående undersökning och på ett nästan farsartat sätt genomdrevs sålunda på deras förslag att lagens giltighetsområde utsträcktes att omfatta icke blott kvinnor i industrin utan även i h a n d e l n, och det var bara en tillfällighet att inte det franska arbetarförslaget att det skulle omfatta alla l ö n t a g a n d e k v i n n o r gått igenom. Utskottets förslag antogs i övrigt oförändrat.

Samtliga konventioner skola träda i kraft 1 juli 1921. Meningen är att respektive stater dessförinnan skola ansluta sig eller ej. Vid nästa riksdag måste sålunda för vår del tagas upp de jämkningsförslag, som bli nödvändiga för att bringa våra lagar i överensstämmelse med dessa konventioner. I kvinnornas intresse ligger att här se till att vi inom ramen för den internationella överenskommenheten få bestämmelser som i största möjliga grad tillgodose de specifikt svenska förhållandena. Det internationella förslaget utgör endast en minimifordran, som naturligtvis lämnar öppet för varje land att gå därutöver. Svårare är det där de internationella bestämmelserna gå längre än vad som kan anses för svenska förhållanden praktiskt, såsom fallet är med nattarbetslagen. Här måste arbetet inrikta sig på att framföra de svenska kvinnornas krav vid nästa internationella konferens. Att arbeta för ett upphävande av lagen anser jag absolut lönlöst, alldeles oavsett att jag själv anser det vore till skada. Vissa jämkningar, som göra den mera anpassbar för våra förhållanden, torde däremot vara möjliga om ett

samarbete härvidlag kan nås mellan alla de nordiska länderna.

Det gäller emellertid att i så fall vara väl rustad med bevis för nödvändigheten av en sådan ändring och att skaffa sig stöd för sin begäran från sina respektive delegerade.

I det stora hela torde de bestämmelser, som framgått ur denna konferens, över-

ensstämma med kvinnornas intressen och bära spår av deras medverkan. Trots alla svårigheter torde man ock kunna säga att det sätt varpå konferensen arbetade var ett uttryck för en verkligt god vilja att komma till samförstånd och återupptaga internationellt samarbete.

KERSTIN HESSELGREN.

Sophie Whitlock.

Det var en stark känsla av att återigen en stor tomhet uppstått, som väcktes genom budskapet om fru Sophie Whitlocks bortgång natten till onsdagen den 7 april. Så gammal som hon var, 93 år fyllda, kan det tyckas att hennes vänner borde ha varit beredda på dödsbudet, men hon var så full av liv, intelligens och intresse för allt och alla att det föll sig svårt att sätta sig in i att denna livslåga ej kunde ha någon längre tid kvar att brinna. Vid så hög ålder kan man ju, om någonsin, ha rätt att unna sig vila och ro, men detta var långt ifrån fru Whitlocks sätt att se, — ända in i det sista tog hon en livlig och aktiv del i vad som rörde alla dem, för vilka hon under årtal utgjort ett stöd. Och dessa voro icke få. Bland annat gingo hennes strävanden ut på att hjälpa det unga släktet — en naturligt följd av alla de svårigheter hon själv som ung haft att bekämpa. Hon har sålunda varit en varmt intresserad medlem och stödjepe-lare i styrelsen för Elevhemmet i Stockholm samt har stiftat och till Fredrika-

Bremer-Förbundet överlämnat en särskild stipendiefond, avsedd för blivande eller redan praktiserande lärarinnor. Främst bör dock framhållas den stora allmännyttiga insats hon gjort genom byggandet av hus med bekväma smålägenheter, där självförsörjande bildade kvinnor för jämförelsevis billig hyra kunde bereda sig ett verkligt hem.

På detta område har hon varit en banbryterska, ty hennes varmhjärtade skapartanke, av henne själv omsatt i praktiken, har även sedermera burit rik frukt, i det s. k. bostadshus uppstått efter ungefärligen samma mönster. På sin 90-årsdag upprättade hon en stiftelse med ändamål att för all framtid avsätta ett av sina bostadshus i Vasastaden till kostnadsfria eller billiga bostäder för äldre bildade kvinnor.

Fredrika-Bremer-Förbundet har särskilt att tacka fru Whitlock för många år av intresserat arbete. Hon var livligt verksam vid förbundets stiftande och var dess första sekreterare — ävenledes dess första donator genom stiftan-

det av den ovannämnda stipendiefonden. I 25 år tillhörde hon sedan förbundets styrelse och ända till sin död var hon medlem av nämnden för granskning av studie- och förlagslån samt ordförande i Whitlockska stipendiekommittén — och aldrig var hon något endast till namnet, utan ock till gagnet.

Varmhjärtad, rikt utrustad på huvudets vägnar, erfaren och praktisk samt begåvad med ett stort förråd av humor, som hjälpt både henne själv och andra genom många svårigheter, framstår hon som en sällsamt helgjuten personlighet för dem som kommit i närmare beröring med henne. Men även andra, och särskilt kvinnorna, skola i henne se en märkeskvinna. Från att i ungdomen ha stått med två tomma händer, lyckades hon genom ihärdigt, målmedvetet arbete, kloket och begåvning skapa sig en förmögenhet, som skänkte henne ett stort inflytande och förmågan att vara många människor till stöd och gagn.

För allt vad här endast i korthet antytts att hon varit uttalas ett djupt känt tack.

SIGRID ULRICH.

Opinionen för den nya giftermålsbalken.

På en rad av möten över hela landet ha kvinnorna uttalat sig för att riksdagen måtte antaga det föreliggande förslaget till ny giftermålsbalk. Fredrika Bremer-Förbundskretsar, Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt samt lokala rösträttsföreningar, Svenska Kvin-

nornas Nationalförbund, Vita Bandet, Kristliga Föreningen för Unga Kvinnor, Moderata och Frisinnade kvinnors föreningar, de socialdemokratiska kvinnornas organisationer m. fl. kvinnosammanslutningar ha på offentliga möten eller föreningssammanträden biträtt förslaget och uttryckt sin förhoppning att det i väsentligen oförändrat skick antages. Den på det stora offentliga mötet i Stockholm den 9:de dennes antagna resolutionen, som har nedanstående lydelse, är ett uttryck för den från kvinnohåll manifesterade allmänna opinionen:

Kvinnor, samlade till möte i Stockholm den 9 april 1920 med anledning av den förestående behandlingen i riksdagen av förslagen till ny giftermålsbalk och till lag om barn i äktenskap, uttala sin anslutning till dessa lagförslag och sin förhoppning, att de måtte av innevarande riksdag i väsentligen oförändrat skick antagas.

Vi uppskatta i dessa förslag särskilt: att målsmanskapet upphäves, så att hustrun erhåller en med mannen fullt sidordnad ställning samt ökade möjligheter att verka för familjens bästa; att makarna likställas i avseende på bestämmanderätten över barnen; att familjens och hemmets intresse erhåller lagens skydd gentemot allvarlig pliktförgätenhet hos någondera maken; att hustruns arbete i hemmet av lagen tydligen erkännes vara ett bidrag till familjens försörjning; samt att förmögenhetsordningen och underhållsreglerna så långt möjligt tillgodose på en gång intressegemenskapen mellan makarna och vardera makens behov av självständighet.

Eva Fryxell.

Den sista mars avgick med döden Eva Fryxell, en av de återstående veterana från 1880-talets kvinnoaksrörelse, vilken bland sina ledare räknade Sophie Adlersparre, Rosalie Olivecrona, Ellen Ankarsvärd, systrarna Hierta, m. fl.

Eva Fryxell var född den 15 jan. 1829 och äldsta dotter till hävdatecknaren prof. Anders Fryxell. Av sin berömda fader hade hon ärvt många av sina både yttre och inre egenskaper, och han hade även ett avgörande inflytande på hennes utveckling och livsåskådning.

Fryxell var till sitt skaplynne frisinad och i mycket före sin tid. Så insåg han tidigt vikten av att kvinnorna, det unga släktets uppfostrarinnor, erhöles en mer gedigen uppfostran än den som på den tiden bjöds dem, och han stiftade och organiserade och var även själv en tid rektor för den första högre flickskolan i Sverge, Wallinska skolan i Stockholm. Det var därför helt naturligt att han skulle giva sina egna döttrar en god uppfostran, och vad nu särskilt dottern Eva beträffar, som alltid tyckes stått fadern närmast, stod hon i bildning och kunskaper betydligt över de flesta med henne samtida kvinnor. Tidigt blev hon faderns hjälpreda, och samtidigt med att hon på grund av moderns sjuklighet övertog skötseln av det stora hushållet i hemmet — prästgården i Sunne — och av ekonomin, blev hon även faderns handsekreterare, biträdde honom vid hans resor, som vanligen hade till mål forskning i in- och utländska arkiv. Efter faderns död 1881 fortsatte och utgav även Eva ett par av hans oavslutade ar-

beten: "Bidrag till Sveriges historia efter 1772" samt "Min historias historia", självbiografiska anteckningar av stort intresse och högst belysande för Fryxells personlighet och arbetssätt.

Det var emellertid icke inom historieforskningen Eva Fryxells egentliga livsgärning skulle falla. Hur mycket hon än kunde intressera sig för forna tider, störst var dock alltid hos henne intresset för hennes egen tid och allt vad som rörde sig i den, vare sig på det sociala och religiösa eller det pedagogiska och litterära området. Tidigt började hon att skriva i tidens frågor, och den av fru S. Adlersparre utgivna "Tidskrift för hemmet" innehöll ända från sina första årgångar många värdefulla artiklar av henne, först huvudsakligen i litterära ämnen.

År 1880 utkom en broschyr med titeln "Kvinnofrågan av Edmund Gammal". Den innehöll jämförelser mellan de tre stora kulturfolkens (tyskars, fransmäns och engelsmäns) nutida åsikter om de båda könen psykiska begåvning och sociala ställning. Broschyren lämnar en särdeles sakrik och intressant översikt av de tre folkens litteratur i ämnet och dessutom en förträfflig utredning av själva frågans innebörd. Skriften väckte också ganska mycket uppseende. Vår svenska litteratur i kvinnofrågan var åtminstone på den tiden icke synnerligen stor och utgjordes mest av mera efemära alster, såsom tidnings- och tidskriftsartiklar. Den anonyma författarens person och kön blevo också föremål för många gissningar. Den varma

sympatien för kvinnornas sak tydde på en kvinnlig penna, men den kraftiga stilen, den stora kännedomen om litteraturen och den grundlighet varmed ämnet behandlades tycktes icke jäva den manliga signaturen. Så småningom fick man dock veta att "Edmund Gammal" var lika med Eva Fryxell.

Kvinnofrågan hade i början på 1880-talet en glansperiod i Sverge, men mot slutet av samma decennium uppstod en reaktion, och detta främst på grund av den inom litteraturen uppträdande materialistisk-naturalistiska riktning, som till Sverge kom från Tyskland med Nietzsches och Max Nordaus skrifter och som här fick sin främsta och mest begåvade representant i August Strindberg, vars kvinnohat tog sitt uttryck i de bittraste och mest nedsättande utfall mot kvinnokönet.

Det lärer Eva Fryxell till ära att hon tidigt uppfattade de faror som hotade kvinnorna från denna riktning och att hon icke dröjde att uppträda däremot. Detta skedde i hennes år 1886 utkomna broschyr "Omstörtning eller utveckling", även den utgiven anonymt under signaturen F. A. Ek samt med under rubriken "Blick på senaste årens sociologiska skrifter i svensk översättning samt deras genljud i nordiska skönlitteraturen." Det var särskilt Nordaus kort förut till svenska översatta "Konventionella nutidslögner" och de däri uttryckta åsikterna i äktenskapsfrågan samt denna frågas behandling i skönlitteraturen hon bemötte, och hon fick därigenom ett osökt tillfälle att uppträda mot Nordaus svenska eftersägare.

Och då några år senare denna rikt-

ning även kom till uttryck i alster av kvinnliga författare, tog Eva Fryxell åter till ordet och protesterade. I en artikel "Kvinnliga författartyper för den naturalistiska riktningen inom litteraturen på 1880-talet" i Svensk Tidskrift 1893 granskade hon två kort förut utkomna kvinnobiografier, den ena över Sonja Kovalevsky, författad av Ann-Charlotte Leffler-Cajanello, den andra över sistnämnda författarinna och skri-ven av Ellen Key.

I dessa biografier framträda de tre begåvade kvinnorna såsom motståndare till många av de s. k. kvinnosakskvinnornas strävanden. I våra dagar, då kvinnosaken firat så många stora triumfer, hava vi nästan glömt bort denna reaktion. Att den emellertid på sin tid hade en ganska stor betydelse synes bland annat därav att vid en debatt i riksdagen 1907 om en motion rörande kvinnors rätt att bekläda statstjänst — samma fråga således rörande vilken för årets riksdag föreligger en vitt gående regeringsproposition — en talare, som uppträdde mot förslaget, förklarade att en mängd kvinnor helt säkert icke alls skulle vara tacksamma för reformen och till stöd för sitt påstående åberopade sig på Ann-Charlotte Lefflers biografi av fru Kovalevsky.

Men för att återgå till Eva Fryxell skrev hon en mängd artiklar i tidskrifter och tidningar i likartade ämnen. För övrigt, så snart det uppstod någon fråga som intresserade henne eller väckte hennes ovilja, grep hon genast till pennan och gjorde ett kraftigt inlägg — ett inlägg som icke förfelade att göra sin

verkan. Ända in i sena ålderdomen gjorde hon sålunda sin röst hörd.

Bland de många frågor som särskilt intresserade henne kunna jämte kvinnofrågan nämnas sedlighets- och nykterhetsfrågorna. Och även i det fallet visade hon sig som sin faders dotter. Då hon ställde de sedliga idealen högt, följde hon endast hans exempel, han, vilken av sin samtid förebräddes för att han "lade tio Guds bud som en lineal på svenska historien", han, som gärna brukade citera Tacitus' ord om de gamla germanerna. "Ingen ler där åt lasten och att förföra och förföras får ej namn av tidsanda."

Även Evas och hennes sisters, Mathildas, nitälskan för nykterheten var ett arv från fadern, han som så kraftigt uppträdde mot kulten av den svenske nationalskalden, den vinlövsbekransade Bellman. Redan som helt ung student hade Fryxell uppträtt mot dryckenskapen bland den tidens universitetsungdom, varföre han fick lida mycken smälek och förföljelse bland kamraterna. Han var således en föregångare till nykterhetsrörelsen bland den studerande ungdomen, vilken hans dotter skänkte en livlig sympati och ett verksamt stöd.

Det var icke blott med pennan, som Eva Fryxell verkade för de frågor som intresserade henne, utan som nitisk medlem av en mängd föreningar för kvinnosak, sedlighet och nykterhet deltog hon aktivt i arbetet. Även på andra områden var hon verksam. Så var hon i nära tjugu år sekreterare i föreningen för Stockholms Läsesalong samt stiftade föreningen Adresskontor för arbeterskor och arbetsgivare.

Efter ett långt liv, fyllt av rika intressen och målmedvetet arbete för sina medmänniskors bästa, har nu Eva Fryxell fått lägga sitt trötta huvud till ro och med henne bortgår en av de sista av de ädla, varmhjärtade och begåvade kvinnor, som följde närmast efter Fredrika Bremer och gingo i hennes spår i kampen för kvinnökönets höjande icke blott i socialt och intellektuellt avseende utan även i etiskt.

MARIA CEDERSCHIÖLD.

Kringblick.

Hellas med i ringen. "Jag har glädjen meddela att jag i Aten bildat Föreningen för de grekiska kvinnornas rättigheter. Föreningen önskar ansluta sig till internationella rösträttsalliansen". Med dessa ord meddelar Marie Negroportes telegrafiskt rösträttsalliansens högkvarter i London att grekinborna gått till aktion i rösträttssaken.

Initiativ i frågan synes ha tagits av Aténs Lyceumklubb. Redan i februari inlämnade denna filial av den stora internationella kvinnoklubben till grekiska Nationalsamlingen en petition om kvinnors likställighet med männen. Venizelos, som 1919 i Paris — då en deputation från den där hållna internationella kvinnokongressen uppvaktade samtliga de allierade ländernas i Paris närvarande statsministrar — förklarade sig vara övertygad vän av kvinnorösträtten och villig att vid första tecken till att hans lands kvinnor begärde den, gå i bräsch för densamma, är dock nu ingalunda den obetingat villige vapendragaren. Nu blev villkoret för hans medverkan att **m a j o r i t e t e n** av Greklands kvinnor skulle visa sig vara för saken. Han tillrådde propagandaarbete, på det att regeringen, när tiden vore mogen därför, skulle kunna bevilja de äskade rättigheterna. Dessutom gav han en vink om att man alltid kunde nöja sig med de kommunala till att börja med.

International Council of Women och Kristianiamötet. Programmen för årets kvinnokongresser forma ut sig allt mer och mer. Till Internationella kvinnorådets möte i Kristiania i höst ha från de skilda Nationalförbunden redan inkommit 28 resolutionsförslag. Troligt är väl knappast att alla komma upp till debatt, men säkerligen blir ett flertal av de gjorda förslagen föremål för intresserat meningsutbyte.

Vid denna kongress som vid Rösträttskongressen i Genève komma rent automatiskt en del omorganisationsfrågor med i räkningen. De senare händelserika åren ha gjort detta självfallet. Så föreslår Engels och Danmarks nationalförbund gemensamt att rösträttskommittéerna måtte sammanslås med kommittéerna för lagfrågor. Från England kommer likaledes förslag att kommittén för fred och skiljedom hädanefter skulle kallas Kommittén för Nationernas förbund.

Tanken på den roll Nationernas förbund skulle spela som internationalismens sanna banérförare har influerat åtskilliga förslag. Amerika vill rent av ett principuttalande för institutionen Nationernas förbund, och Norge föreslår att Internationella kvinnorådet upprättar en undervisningsbyrå som fast led av desamma.

En del lagfrågor stå givetvis på dagordningen. Danmark tar exempelvis upp frågan om gift kvinnas nationalitet, och Nya Syd-Wales föreslår statsunderstöd åt obemedlade mödrar samt att kvinnor måtte insättas som domare vid barndomstolar.

Från Sverige föreligger ännu så länge inget förslag.

Svenska delegerade vid rösträttskongressen i Genève. Svenska delegationen vid vårens rösträttskongress i Genève är ännu icke i sin helhet bestämd. Tills vidare kan nämnas att fröken Anna Whitlock utsetts av regeringen att närvara som svenska statens representant och att delegerade äro: jur. kandidat Anna Wicksell, doktor Gulli Petrini, fröken

Signe Jacobsson, fru Ruth Randall-Edström, fröken Ellen Wester, fru Ester Åkesson-Beskow och fröken Ellen Kleman.

Hjälp krigsfångarna hem.

Genom alla lidanden och all hjälp når oss ett nytt skri: "Hjälp fångarna i Sibirien att komma hem! De måste ha hjälp på nytt; de förgås".

Vi ha många att hjälpa i dessa tider, mycken nöd att lindra, mycken hunger att stilla; men vi måste också av allt vårt hjärta räcka brödrahänder åt dessa — kanske de allra olyckligaste?!

Därute finnas ännu "krigs"-fångar och "civila" fångar, sådana, som tagits tillfånga i drabbningarna, och sådana, som släpats från sina hem, ut, bort, mot ett hårt och okänt öde. Bland de sistnämnda, de civila fångarna äro fortfarande män, kvinnor och barn. Omkring 200,000 fångar bida i Sibirien sin dom.

Många duka under för en djuriskt grym behandling, många duka under för pest och sot — och likväl, — där återstå många. Människor, som ännu nära ett enda svagt hopp i sina trötta själar, människor, som längta: "hem, hem". — De ha ingen annan längtan — tron på det goda tog livet ifrån dem.

Hemmet skall hjälpa dem att åter bli människor med fröjder och sorger. Låt dem komma hem, sänd dem om också blott en ringa hjälp! Glöm icke fångarna i Sibirien!

Penningar eller värdeföremål kunna sändas till:

"Svenska Hjälpkommittén för krigsfångarna i Sibirien."

Drottninggatan 98, Stockholm.

Sophia Elisabeth Brenner.

II.

En annan gång gäller en fru Brenners lyckönskings- och glädjedikt en kvinnas insats på den bildande konstens område. David Klöcker Ehrenstrahl, den pompöse historiemålaren och "hovkonterfejaren", vars pensel bl. a. smyckade riddarhusets samlings-sal med en av "dygder" omgiven Svea, värdig storhetstiden, hade en dotter, som han undervisade i målning och som dilettantiskt övade målarkonst både som ung flicka och sedermera som gift. Bland annat porträtterade hon sex presidenter i Svea hovrätt och skänkte dessa porträtt till hovrätten. Detta hugfäste fru Brenner i en dikt, vars överskrift är så tidskaraktäristisk och tillika så målande för fru Brenners uppfattningssätt, att jag citerar den i hela dess längd: "At kvinnokönets naturliga böjelse, lärachtighet och skicklighet, sträcker sig til alt det, som medelst förståndet begripas och igenom öfningen fattas kan, blef märckeligen stadfäst, då den välborne frun Anna Maria Ehrenstrahl med egen konstig hand och särdeles lifachtighet afkonterfäijat och til höglofl. Svea hof-rätt sig til odödeligt beröm nyligen til en förähring lemnat hade sex af de senare vid kongl. rätten varande herrar praesidenter, under hvilkas praesidio välbemälte frus man, förtiden varande vice-praesident, välborne herr Johann Zachrisson Wattrang, haft den lyckan kongl. maj:ts dienst darsammastädes at förrätta, och

med fägnad underskrifvit 1917." Själva dikten börjar:

Den tvist lär full en stund, som jag förmodar,
räcka,

Den tvist emellan dem, som neka til ell' tro,
Som döma vrängt ell' mildt, som stympa eller
sträcka,

Som hålla mot ell' med, som mena nej ell' jo,
Hur' vida kan det ske, at på förståndets
vägnar

Man mer ell' mindre lius åt kvinno-könet
ägnar.

För sin del förklarar fru Brenner, att hon "kärplar aldrig gärna". Men hon känner sig icke överbevisad av det fysiologiska bevis på kvinnans intellektuella underlägsenhet, som naturvetenskapen andragit, att kvinnans kropp var "mängd med mycken fuchtighet". Om så vore, vad bevisar det? Det torde bero på andra egenskaper hos hjärnan, vad kraft den har, och för övrigt: varför skulle "fuchtigheten" vara till men? Fru Brenner är icke okunnig om ögats vätskor och säger:

Skal fuchtigheten lius hos våra ögon vålla,
Men från förståndet lius och klarhet åter-
hålla?

Med detta förnuftiga resonemang hade fru Brenner för denna gång polemiserat nog. Hon övergår till medgivanden, och här är det, som de förut citerade verserna inflyta: "Man tål ei" etc. Hon slutar med några anmärkningar om fru Wattrangs och sitt eget faktiska sätt att kompromissa:

När som jag tröttnar vid i huset kring spasera,

Så tar jag til en bok ell' grundar på en skriff,

Fast många månars tid gå bort, för än en tima
Kan fås, i hvilken jag mig roa får med rima.
Fru Wattrang, som mig tycks, är ehrt maner
til lefva

I många stycken likt mitt lefvernes maner,
Oss fäster begge två vår hus-beställningz vefva
Och bry oss föga om hvad som hos andra
sker,

I stora sällskap ha vi litet blitt bekante,
Än mindre dem ibland, som räknas för galante.

Om jag af medfödd drift för ro skull stundom rimar,

Ehr böjelse syns klart af edert målerij,
Fast konsten oss ibland har kostat några timar,

Man kan på bättre vis ei oförgäten bli.
Låt afund grina til, låt döden schächtan spänna

För ingendera skäms ehr pensel ell' min penna.

Hade fru Brenners "fåfänga" varit grunden till hennes håg att göra sig gällande just som k v i n n l i g f ö r f a t t a r e, skulle hon icke med så oförställd glädje ha hälsat andra kvinnor, som sysselsatte sig med annat än "spinna eller nysta". Hennes ord i dedikationen till prinsessan Ulrika Eleonora av diktsamlingen 1713, att "så mycket mig är witterligt, lär före mig här i Suerige ingen Qwinsperson med makan foster eller egit afwel wara framkommen", få sin rätta belysning genom hennes glada redobogenhet att uppskatta andra kvinnors lärospån på vanligen åt männen förbehållna områden.

Även bland fru Brenners gravskrifte r finnas vittnesbörd om denna

redobogenhet. Biskopen i Strängnäs stift, den berömde Bilberg, hade en dotter, som han själv undervisade i språk och som lär ha skrivit vers på fransyska språket. Hon avled före trettioårsåldern 1714, och fru Brenner skrev över henne ett gravkväde, där hon påkallade sänggudinnornas hjälp för att besjunga den som druckit av deras "källors necktar-safft och där i den smaken hafft, som ei nylig någon flicka." Om faderns förhållande till den dotter, som var så "kundskapskiär", skriver fru Brenner:

När et kostbart marmorstycke
Någon konstnär fått uti
Och har fattat i sitt tycke,
Hvad för bild deraf skall bli,
Någon bild, hvar kan vill visa
Huru högt hans konst kan gå,
Och at man med tiden må
Honom i hans konst-bild prisa,

Oförsumligt går till värka,
Konst och flit til råda tar,
Säledz har, som jag kan märka,
Jämväl hennes lärde far
Hållit ospard flit och möda
För et ämne så beqvämt,
För et barn så angenämt,
Son: han ägdt uti den döda.

Flijt och ijd blef vedergullen
På ett kärt och liuft maner.
Eu, som sielf sig högt på kullen
Af en ymnog lärdom ser,
Måste rörd och frögdad blifva,
När hans dotter några språk,
Med et ringa hufvudbråk,
Fatta, tala kan och skrifva.

Den avlidna hade haft bräcklig hälsa, och fru Brenner har "gemenlig" funnit, att "när en särskild fördels lott" fallit på en kvinna, så har denna även fått

"öfvervigt av nöd och jämmer". Hon menar, att detta är vist inrättat av försynen, "ty vårt kön är nästan bögt til at sättja näsan högt", om ej sådan motvikt finnes.

Fru Brenners bröllopsdikter ha också åtskilliga särdrag, som stämman väl överens med ett moderat, undantagsvis ända till opposition drivet avståndstagande från gängse uppfattning och påståenden från manfolkssidan. Åsikten, att verkligt stora män helst borde leva ogifta, gillar icke fru Brenner, som varmt uppskattar äktenskapet. Å andra sidan är hon angelägen att inskräpa, att om också "qvinfolk utan män är ofullkomna ting", likväl de kvinnor, "som illa gifte bli, det heller ogiort set", och att de böra "sig förese", innan de ingå äktenskap, "mächta varsamt", ty

Hon finner lyckan blid ell' trög,
Alt som hon råkar man.

Ett halvt förlöjligande, halvt medlid- samt utkastat påstående, att "det svaga kön" vore mannen "vida överlägset" i fråga om benägenhet till älskog, fast kvinnorna "mäst sig dölja lärt", uppkallar fru Brenner till "det qvinliga könetz rätmätiga försvar", framställt i en bröllopsdikt vid greve Axel Lillies och Agneta Wredes bröllop 1693. Fru Brenner var tydligen en logiskt lagd person. Hon slår belackaren med hans egna vapen. Hon lämnar åsido "vad orimligt mer hans skalkkerim beslöt", för att taga upp påståendet om kvinnornas förställning:

Dock at vårt kön til mer än älskog äre viga,
Det vitnar han som bäst, emedan hvar man
vet,

Hvad oregerlig gäst, hvad plåga kärlek är,
Den vid sin ankomst strax, förnuftet under-
kufvar,

Förvirrar vett och skäl, förvirrar alla skruf-
var,

Förvillar viljan sjelf och främjar sit begär.
Är det nu qvin-folcks värck? Går det för
svaga an,

Förstår en flicka strax en slik tyran at tämja?
Och dölja sådan eld? Det tycks sig illa
sämia,

Dock, den som slikt at tro mig övertala kan,

Den måst ock gifva med, fastän han nödigt
vil,

At slika svaga väl til större syslor duga,
Ja, ofta mycket mer än manfolck äre sluga,
Ty annat ställa sig, än hiertat säger til,
Är ingen ringa konst och kräfver mycket
mer,

Än man oss unna vill, sin sveda kunna bärga,
Och ge åt det en qväl', en alldeles annan färga,
Trots at de de starcka sig af sådant rosa tör.

Det kanske hjärtligaste liksom enkla- ste uttrycket för sin egen uppfattning av äktenskapets lycka fann fru Brenner i bröllopsdikten vid en av döttrar- nas giftermål, då hon själv sedan tre år var änka. Raderna:

Och så vida vet jag prisa,
Hvad för lisa,
Fägnad och förnöijlighet
Mellan tvenne hiertan skiffas,
När de gifftas
Och af bägge blifver ett.
Sees en skymt af engla-frögden
Utom högden,
Gies oss prof där af ibland,
Sådan försmak käns och niutes,
Fins och slutes
I et kärligt ächta-band

äro en återklang av Sophia Elisabeth Brenners eget lyckliga äktenskap. I upprörda sorgetoner ljuder en sådan

återklang i hennes gravdikt över maken 1717. Från denna dikt är det utan tveivel, som Hedvig Charlotta Nordenflycht fått namnet på sin efter makens död utgivna diktsamling: "Den sorgande Turtur-Dufwan" — ett sammanhang, som ingen aktgivit på. John Kruse framhöll sentimentaliteten i titeln "den sörjande turturduvan". Albert Nilsson har framkastat förmodan, att fru Nordenflycht lånat namnet på sin diktsamling från den mystiskt-pietistiska poesien. Ännu mycket närmare till hands ligger det, att hon hämtat det från sista versen i första strofen av fru Brenners gravdikt över sin man. Det heter i de båda sista raderna:

Ja, fast du dig til döds envettigt ville grufva,
Det vor' en läflig sorg dock för en turtur-
dufva.

Att den "sentimentala" fru Nordenflycht av den "prosaiska" fru Brenner inspirerats att tänka sig själv som sörjande änka under turturduvans bild är icke utan sitt intresse.

Det var Elias Brenner, som befordrat sin hustrus vittra bildning, genom anskaffande av böcker bl. a. Latin och tyska kunde hon redan vid sitt giftermål; hon var då aderton år. Som gift lärde hon sig italienska, franska och holländska, och hon icke blott läste, hon skrev även de flesta av dessa språk. Tyskan var hennes andra modersmål eller snarare hennes fädernespråk. Fadern var tysk. Utan den äkta mannens sympati hade fru Brenners vitterhet aldrig kommit till utveckling.

I sin eljest så korta självbiografi berättar hon utförligt om hur det

gick till, då hon kom att få förvärva sig insikt i latinska språket, genom en växelverkan av yttre omständigheter, faderlig medgörlighet, lärareuppmuntran och lätthet att lära. Den lilla Sophia Elisabeth Weber fick gå i en liten tillfälligt ordnad privat skola samman med några gossar, bland vilka hon var enda flickan. Gossarna läste latinska vokabler. Hon skulle icke lära sig annat än läsa tyska innantill (det språk som talades i hennes hem) och utantill några bibelspråk, men hon hade därför tid att lyssna, då pojarna förhöordes på sina latinska glosor. En av dem, hennes synnerlige vän, ett år äldre än hon, hade svårt att lära och fick ofta både bannor och stryk. För hans skull lyssnade hon dubbelt uppmärksam, för att sedan ur minnet kunna bistå honom med den kunskap hennes snabba uppfattning och goda minne sålunda uppsnappade. Så märkte läraren förhållandet och föreslog hennes far, att hon skulle få läsa latin, hon också, och efter den tillåtelsen kunde hon så mycket bättre tillhandagå sin vän. Snart avbröts denna skolgång, och det var ej mer fråga om latin, förr än en privatlärare, som hennes far anställt för döttrarnas undervisning och som fick tillstånd att samtidigt undervisa andra barn, började läsa latin med några gossar. Läraren skrev upp deklinationer och konjugationer på en tavla, som hängde på väggen, och det gick som förut. Den lilla flickan, som inte skulle vara med om latinundervisningen, lärde sig gossarnas läxor fortare än de. En gång sade hon i oskuldsfull förvåning över att det inte gick bättre för dem — de stakade sig ideligen:

"Hur kan ni tycka, att det där är så svårt? Era läxor är lätta som en lek, tycker jag". De prövade henne på de deklinationer, som just då stodo uppskrivna. Läraren, berättar hon, som "fann mig sysselsatt med tabellen, frågade genast, om jag kunde läsa latinet, vilket jag besvarade med ja, och frågade vidare, om jag hade lust att också förstå det". Naturligtvis svarade hon ja, och så bad även denne lärare hennes far, att hon skulle få läsa latinsk grammatika med gossarna. Hon var då nio år. I textläsning fick hon icke mycket deltaga, väl delvis därför att Terentius, som den tiden lästes vid skolundervisning, icke ansågs passande för en flicka. Om poj-

karnas moral var man mindre rädd. Läraren sade dock till gossarna: "Finge hon bara läsa Terentius, skulle ni tillsammans få krypa i en vrå".

Fru Brenner säger själv om sin utförlighet angående latinstudiet, att den beror av hennes önskan att visa, att det icke uppstått genom någons föresats utan blott genom skickelsen, som så fogat sig. Hennes enkelt sakliga, utan någon känslöfärg, utan starkare betoning avgivna berättelse är mycket betydande för de tider, då kvinnans intellektuella uppfostran helt och hållet hade tillfällighetens karaktär.

HILMA BORELIUS.

Notiser från bokvärlden.

Från gångna tider. Brev, episoder och minnen ur gamla släktportföljer. Upptecknade av *Walborg Bergström*. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Det är roligt att få en så väl genomarbetad bok i sin hand. Brev och släktportföljernas innehåll äro långt ifrån av så högt värde som mycket annat sådant, som presenterats allmänheten på senare år, men inte alltför ofta får man ett material så väl behandlat och enskilda personer så väl som tidsperioden så levande belysta som utgivarinnan här lyckats göra det. En vårdad och lyckligt beskuren stil gör läsningen ytterligare till ett nöje.

Det är Jonas Lie-stämning i denna gamla handelshus- och familjeinteriör från det forna Norrköping, som dessa familjepapper trollo fram. Med nästan novellistiskt anslag berättar också utgivarinnan. "De båda gårdarnas" historia och för fram familjemedlemmarna med de för dem karakteristiska dragen. Både Johan Söderberg och Janne Arose-

nius äro modeller som duga, och mot bakgrunden av dem och de två gamla patriarkaliska Norrköpingshemmen bli den som person mindre intresseväckande översten och överintendenten Gustaf Söderbergs brev till system Hedda även alltigenom roande. Hans Frankrikeälskande fru, Amelie Schön, försvarar fullt självständigt sin plats i boken. Hennes lilla person tyckes så väl i yttre som inre måtto haft sitt särskilda pikanteri.

En ståtlig figur, men mera skymtande i bakgrunden som brevadressaten, är den älskade system Hedda, livet igenom Gustaf Söderbergs förtrogna.

Skada att boken fått en så allmän och intetsägande titel. Det är emellertid att hoppas att allmänheten icke desto mindre letar reda på att denna bok är skarpt konturerad personhistoria och med lycklig hand ur de gamla papperen avlockad kulturskildring.

E. K—N.

Kvinnorösträttens historia i främmande länder. I kortaste sammandrag av *Ann Margret Holmgren* f. Tersmeden. — **Kvinnorösträttens historia i de nordiska länderna.** I kortaste sammandrag av *Ann Margret Holmgren* f. Tersmeden. — **Susan B. Anthony,** Amerikas Grand Old Woman av *Ann Margret Holmgren* f. Tersmeden. Studentföreningen Verdandis småskrifter, 228, 229, 230. Albert Bonniers förlag.

Det är glädjande nog att när kvinnorösträttens historia nu upptecknas är det inte endast med avseende på de nordiska utan även "de främmande" länderna, som den i allmänhet kan behandlas ut ifrån det lyckligt uppnåddas ståndpunkt. Och när det, som här, är *Ann Margret Holmgren* som satt sig uppgiften före, finner man detta på ett alldeles speciellt sätt riktigt, man unnar den oförtröttade vägrödjaren i det egna landet, den brinnande övertygade rösträttsförkämper att notera de segerrika framgångarna och det på så gott som alla händer vikande motståndet.

Även gjord "i kortaste sammandrag" blir historien om kvinnornas gemensamma och välorganiserade kamp för erkänt medborgarskap i de skilda länderna ett ståtligt stycke världshistoria. Uthållighet, klokhet, kraft äro de egenskaper, som överallt prägla rörelsen, naturligen med en viss gradskillnad på de olika hållen. Som helhet och historiskt sedd håller kvinnornas rösträttskamp ett högt mått.

Dess internationella karaktär får sin belysning av att fru *Holmgren* i sin översikt kan räkna med inte endast Balkanländernas småstater vid sidan av de stora kulturländerna utan också exempelvis nämna Indien, Kina och Japan och en del av Söderhavsöarna såsom sökande sig fram till samma mål, medan tjugusex länder kunna antecknas som officiellt anslutna till Internationella rösträttsalliansen.

Vår egen rösträtts historia ligger oss alla så nära att vi gott känna igen dess drag. Fru *Holmgren* har, som sig bör, satt *Fredrika Bremers* namn främst som pionjären—banérförerskan för den svenska kvinnorörelsen. Mera oförbehållsamt kunde hon dock vågat sig på att erkänna *Fredrika Bremers* ställningstagande till kvinnornas politiska medborgarrätt. De indirekta uttalanden av *Fredrika*, som hon anför, äro icke från *Fredrikas* senare år, men otvetydigt vittna dennas brev från jubeldagarna för representationsreformens antagande 1865 — även tidigare för övrigt — om att hon direkt begär portarna öppnade också för kvinnorna. "— för var man", skriver hon exempelvis till *Ekmarck* i november 1865, "— och även för var kvinna, ehuru tyst därmed så länge! . . . Det är blott fråga om tidpunkten och sättet att öppna de stängda dörrarne och grindarne till den jordiska allmänningen."

Några förargliga tryckfel ha här och där insmugit sig, som när *Johan Gabriel Richert* inte fått behålla sitt ärliga namn oförvanskat.

I en tredje Verdandiskrift har *Ann Margret Holmgren* i ett kort sammandrag tecknat *Susan B. Anthonys* långa och handlingsrika liv. Den är det riktiga komplementet till den allmänna översikt av rösträttsrörelsens historia som givits i de tvenne föregående småskrifterna. Under mera än fyra decennier den imponerande centralfiguren i amerikanskornas ihärdiga rösträttskamp står *Susan Anthony* som rösträttsrörelsens stora banérförerska par préférence. — Den svenska miniatyrbiografien kommer även lämpligt som påminnelse om den i år inträffade 100-årsdagen av hennes födelse.

E. K—N.

För Konfirmationen

rekommenderas följande värdefulla böcker och skrifter:

I VARDAGAR. En samling ungdomsföredrag av Hovpredikant Fr. Hammarsten. Andra uppl. Häft. 2: 75, välskt band 5: —, klotb. 5: —.

KONFIRMATIONS- OCH SKRIFTE-TAL, hållna i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm av Hovpredikanten E. D. Heüman. Häft. 1: 75, kart. 2: 75, klotb. 2: 75.

MINNESORD TILL DE UNGA under konfirmationstiden av Prof. G. Weitbrecht. Andra uppl. Kart. 75 öre, klotb. 1: 50.

NÅGRA ORD TILL NATTVARDBARN med avseende på deras första nattvardsgång av Kyrkoherden D:r A. T. Hammar. Andra uppl. 25 öre.

ORD TILL NATTVARDSUNGDOM av Prosten K. A. Kastman. Häft. 40 öre, kart. 75 öre.

MINNE FRÅN KONFIRMATIONS-DAGEN av Prosten P. J. Emanuelsson. Sjunde uppl. Kart. 1 kr., klotb. 1: 75.

DEN HELIGA NATTVARDEN av Kyrkoherde Rich. Markgren. Häft. 1 kr., v. b. 1: 75.

DU OCH DIN FRAMTID. Av flera ungdomens vänner med förord av Prins O. Bernadotte. Lämplig för konfirmander samt för dem, som slutat Söndagsskolan. Fjärde uppl. Häft. 75 öre, kart. 1: 25, klotb. 2 kr.

STILLA STUNDER för den heliga nattvarden, av R. Wenger. Häft. 1: 50, halvfr. b. 3 kr.

SÅSOM LJUSETS BARN. Några ord till unga flickor efter konfirmationen. Av D:r Ernst Siedel. Fritt översatt och bearb. från fjärde tyska uppl. 2:a

uppl. Häft. 1: 75, kart. 2: 50, klotb. 3: 25.

ANDAKTSBOK FÖR KONFIRMANDER OCH UNGDOM. Av Kyrkoherde G. W. Wulfsberg. Innehåller betraktelser för var dag under en månad, Häft. 30 öre, klotb. 1 kr.

STILLA INFÖR HERREN. Korta betraktelser inför kyrkoärets Sön- och Helgdagar samt vid några särskilda tillfällen. En liten handräckning till de unga, tillägnad Sveriges konfirmander. Av Komminister A. E. Borgvall. Kart. 1: 50, klotb. 2: 25.

VARFÖR JUST I DIN UNGDOM? Föredrag av Komminister Joh. Lindgren. Tredje uppl. Häft. 40 öre.

BILDER OCH TANKAR. Av Komminister Joh. Lindgren. Andra uppl. Häft. 1 kr., kart. 1: 50, klotb. 2: 25.

UNGDOMSTIDEN — HERRENS TID En bok för ynglingar av Professor G. Weitbrecht. Tredje uppl. Häft. 2: 50, kart. 3: 25, klotb. 4 kr.

MOT LJUSET OCH LIVET. En handräckning åt ungdomen. Av Pastor Fred. Tybring. Med förord av Biskop Chr. Thorkilson. Bemyndigad översättning av B. H—r. Häft. 60 öre, kart. 1: 25.

NÅGRA VÄNLIGA ORD TILL UNGA MÄN av Biskop J. C. Ryle. Tredje uppl. Kart. 1: 25, klotb. 1: 50.

LJUS PÅ VÄGEN. Minnesord för var dag i året med den heliga skrifts egna ord. Elfte uppl. Välskt band 2: 50, fint klotb. 3 kr., chagr. band med rödsnitt 5 kr.

Biblar och Nya Testamenten

i rikt urval finnas att tillgå.

Biblar från 5 kr. till 39 kr., Nya Testamentet från 2 kr. till 9 kr.

Katalog sändes på begäran gratis och franko från

Evangel. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition
STOCKHOLM 3

INNEHÅLL

Agda Montelius 70 år. Av *Gertrud Adelborg*.

Kvinnofrågorna vid Washingtonkonferensen. Av *Kerstin Heselgren*.

Sophie Whitlock. Av *Sigrid Ulrich*.

Opinionen för den nya giftermålsbalken.

Eva Fryxell. Av *Maria Cederschiöld*.

Kringblick.

Sophia Elisabeth Brenner. II. Av *Hilma Borelius*.

Notiser från bokvärlden.

EN EKONOMISK HUSMODER
BORTSLÖSAR ICKE I ONÖDAN
EN KRONA HIT... EN KRONA DIT...

SVEA VÄXT

BLIVER - EN GÅNG PRÖVAT - SEDERMERA
HENNES FAVORITSMÖR.

Liksom även **SVEA GRÄDD**
för bordet, stekning och bakning.

Samma oöverträffade **qualité** som före kristiden.